

«ІЕРОГЛІФИ ЛЮБОВІ, ЗАКОДОВАНІ КНИГОЮ ЗМІН...»: ПОЕТИКА (О)МОВЛЕННЯ ТІЛА У ЗБІРЦІ ЛЕСІ МУДРАК «ТЕКС-ТИ-ЛЬ & LIBIDO (РЕФЛЕКСІЇ)»

На матеріалі нової збірки поезій і перекладів, та прозових етюдів «ТекС-ТИ-ЛЬ & Libido (рефлексії)» Лесі Мудрак розглянуто специфіку кореляту тілесності у різних ракурсах: часопросторовому, інтимно-екзистенційному, іронічно-еротескному. Виходячи із концепцій Дж. Батлер, Ж. Дельоза Ж. Нансі, охарактеризовано різновиди екстерналізації жіночого тіла, серед яких виокремлено еротизоване тіло, тіло-деталь, тіло-біль, тіло-мова тощо. У книзі жіночі голоси промовляють/проговорюють тіло тексту, оприявлене через онтологічний вимір самотності, циклічності часу («жінка-як мембрана часу»), пам'яті тіла. Акцентовано увагу на тому, що текстотвірну роль у збірці відіграє «тілесна мова» (А. Арто), у якій відбито мікротопоси чуттєвості, бажання, насолоди, сексуальності. Особливістю такої (в)тіленої мови мисткині є розпадання слів на склади, використання звуконаслідувань. У такий спосіб підсилюється тілесність письма, візуальний характер еротопоезії. Виявлено, що тілесність у збірці існує у трьох площинах: власне біологічне тіло людини як організм (тіло-деталь: «голова-тріщина», очі, волосся, ніс, губи, живіт, руки тощо); внутрішня тілесність – розмаїття тілесних мікротопосів та зовнішня – тіло у контексті рецепції іншими).

Ключові слова: гендерно марковане жіноче письмо; перформативність; мікротопос; еротизоване тіло, тіло тексту.

Леся Мудрак – відома поетеса, журналістка, перекладач громадська діячка, організаторка фестивалю «Гранослов», есеїстка, літературознавець. Цікаво, що авторка у 2010 році захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук на тему «Еротична лірика: жанрова специфіка та ідіостилі». Інтимна лірика представлена книгами «Оголена самотність» (2006); «Горизонтальна зебра» (2009). Остання була написана у співавторстві із чоловіком, відомим літературознавцем – Ю. Ковалівим). Також її поезії опубліковані у збірниках «Ніч еротичної поезії» та «Ніч Еротичної Поезії non-stop».

У 2015 році у київському видавництві «Самміт-книга» вийшла збірка «ТекС-ТИ-ЛЬ & Libido (рефлексії)», яка стала своєрідним репродукуванням/промовлянням онтології кохання: метафор тілесності, мікротопосів самотності, бажання, чуттєвості Інакшості жінки тощо. Прикметним маркером є те, що у ній синтетично поєднано поетичні та прозові рефлексії, а також лірика англійською мовою і переспіви із сучасної азербайджанської поезії. Важливу роль у виборі матеріалу цієї статті зіграв інтердисциплінарний/міжмедійний характер творчості Лесі Мудрак. По-перше, вона виявляє інтерес до експериментаторства у царині слова, деконструючи тіло мови поезії, формуючи щоразу нові смисли через гру слів, закодованість, метафоризацію тощо. По-друге, задіюючи різні

види візуального мистецтва, зокрема, театральний публічний перформанс. «(О)мовлення» віршів відбувається через її участь у поетичних вечорах-слемах, мистецьких фестивалях (наприклад, «Ант-Р-акт»). Л. Мудрак епатажно декламує вірші: чітко вимовляє слова, володіючи звабливим голосом і еротичними інтонаціями, своєрідно дихає/придихає, затримуючи повітря, фокусуючи увагу слухачів на чуттєвих поетичних візіях. Володіє вона і великим арсеналом невербального мовлення: мова міміки і жестів є динамічною, ніби у тілі поетеси зароджується нова емоція, на яку реагують вже не лише читачі, але й глядачі. Під час еротично-мистецьких поетичних фестивалів відбувається інтерсеміотичне перекодування «літературного» тіла збірки через театралізоване декламування Лесею Мудрак творів, а також його візуалізацію у супроводі танго чи на фоні звуків скрипки. Цікаво, що інтермедіальну практику «адекватного перенесення структури з однієї знакової системи на іншу» [6, с. 82] представлено у самій збірці: Л. Мудрак в одному із прозових етюдів розповідає про фестиваль «Купальська ніч», який проходив у Києві, «коли Ніна Матвієнко з байкерами виконували одну зі своїх пісень... О 2-й годині ночі Надійка Савченко танцювала під мої вірші» [6, с. 82]. Варто припустити, що мисткиня адаптує свої тексти до сцени, напевно, усвідомлюючи філософію «серійності» масової

культури: адже шлях до успіху, як відомо, також пролягає через медіатекст.

Теоретичною базою статті слугують методи гендерних досліджень, зокрема, концепція перформативного гендера і поняття тілесності американського філософа Джудіт Батлер («Тіла, що означають»; «Гендерний клопіт», а також «Перформативність, прекарність та сексуальна політика»), окремі положення розвідок сучасних французьких мислителів: Ж. Лакана, Ж. Дельоза, а також концепти метафізики тілесності О. Гомілко, яка підкреслює, що «тіло є ключовою категорією свідомості, яка організовує розуміння буття, тобто світу взагалі, а також є універсальною конституантою людини, умовою можливості її буття, тобто її онтологічною сутністю» [2, с. 11]. У сучасному науковому дискурсі тілесності наявні різновекторні погляди щодо кореляції понять Слово/Тіло. Так, О. Вербицька однією із концептуальних рис постмодернізму вважає «перехід від Слова до Тіла, від інтелектуальності і духовності до тілесності, від вербальності до наочного образу, від раціональності до «нової архаїки», коли в центрі ментальності і дискурсу опиняється тіло, плоть» [2, с. 11]. Відтак, Слово втрачає своє значення домінанти, його місце займає тіло, культура перестає бути логоцентричною і виявляється тілоцентричною. Водночас Дж. Батлер доводить, що тілесний досвід даний людині виключно через Слово, а тому репрезентує безмежні можливості для маніпулювання індивідом. Гендер вона розуміє як перфоманс, де важливу роль відведено тілу. Поняття перформативу у концепції дослідниці є одним із центральних і походить від теорії мовленнєвих актів Джона Остіна й Джона Серля, а також їх критичного прочитання Ж. Дерріда: «Перформатив – це не поодинокий акт, це завжди повторення норми або встановлення норм, до такої міри, щоб перетворити акт-статус у репрезентацію, він симулює або приховує угоду, за якою копіює. Відтак, гендер потрактовується як театральна роль, яку можна обирати, однак «під час імітації гендеру, беззастережно самовикривається фіктивність структури гендеру – наче випадково» [9, с. 137].

У праці Дж. Батлер «Тіла, що означають» на передній план виступає сексуалізоване тіло, у якому «(...) мова і тілесність цілком поглинені одною...» [10, с. 251]. Ці думки актуалізовані у збірці поезій Лесі Мудрак «ТекС-ТИ-ЛБ & Libido (рефлексії)». У ній оприявлено модель гендерно маркованого жіночого письма, яку сконструйовано через проговорення (о)мовлення тілесного і духовного досвіду, пов'язаного із екзистенційним виміром самотності, циклічності часу («жінка – як мембрана часу»), пам'яті тіла, а також сюрреалістичних чуттєвих візій сексуальності, бажання, насолоди.

Метою розвідки є необхідність системно з'ясувати, у який спосіб у збірці репрезентовано поезику (о)мовлення тіла в аспекті часопросторових маркерів та виокремити форми репрезентації тіла, а також його символічного потрактування.

У збірці «ТекС-ТИ-ЛБ & Libido (рефлексії)» зображено онтологічний шлях віддзеркалення (за Ж. Лаканом) жіночого досвіду – від чуттєвої коханки, яка

володіє своїм лібідозним бажанням та еротизованим тілом до «животворної» матері, котра народжує дитину, організовуючи у такий спосіб центр буття.

У книзі віршів виразно окреслено часопросторові координати тілесності. Лірична героїня збірки Лесі Мудрак через власний чуттєвий досвід кохання/болю/самотності у поетичних та прозових етюдах акцентує увагу читачів на циклічності часу:

Ти не готовий

Бути

Моїм часом:

Зрання й до безкі-нОчності... [6, с. 17].

У наведених рядках використано ігрову формулу зі словами, численні переноси у віршуванні (*enjambemen* – анжамбеман), якими часто послуговується авторка, закодовуючи поезії, що породжують у такий спосіб безліч нових інтерпретацій для реципієнтів:

Я – Рит-ми – в ріці глосолалій.

Спалена... SOS!OK?

– Спала?! О-фіра для звіра! [6, с. 33].

– Ні!

– Спалах ахає [6, с. 9].

Зауважимо, що у збірці переважають множинні значення та семантична деконструкція/незавершеність слів. У розвідці Ж. Дельоза «Логіка смислу» [3] йдеться про «двоїсте», «номадичне» розуміння часу. Він розділяє час на Еон (життя людини) і Хронос (час тілесний). У ньому немає Логосу, лише тіло (радше-тілесність). У книзі Лесі Мудрак синтетично поєднано такі модуси часу. Час людини (Еон) можна визначити як час Жінки, у якому вона проговорює реакції ліричного суб'єкта на невимовлені і невисказані травми, які тяжіють над людиною, а також показ екзальтованих почуттів, які ніби заново (про)переживає:

Розумію, що –

карма –

гарт –

і за нею – циклічність.

Ти – мені – не коханець,

І не сват, і не брат...

Сіль – відбиток сльози –

на моєму столикому жарті [6, с. 105].

На сторінках збірки час людини поступово трансформується в екзистенційні концепти буття-в-світі, вербалізовані через метафоричну символіку:

Живемо наосліп:

Не коханці, не одружені, не розлучені.

Стоїмо на самісінькому шпилі

піраміди буднів,

Руками розгортаємо манускрипти видінь:

Що було...що є... що буде...

Навіщо? [6, с.135].

З наведених фрагментів спостерігаємо графічну деформацію тіла самих віршів – у даному випадку по горизонталі убік вертикального розташування, що нагадує візуальне розташування слів на сторінці музичного твору. Таким чином, власне, самі тексти у збірці «ТекС-ТИ-ЛБ & Libido (рефлексії)» є тілесними, у котрих закладено потенційну перформативність. Такі короткі рядки у віршах, переважно, передбачають більш уривчасте читання, не пов'язане з природнім ритмом дихання.

Також у книзі актуалізовано Хронос, пов'язаний із тілесним модусом. Жіноче тіло формується у тексті, як слушно міркує Жан-Люк Нансі: *«тіло є made in time, зроблене у часі, чи навіть роблене у часі: воно не існує до появи тексту, а формується текстом у його часовому розгортанні: «Ми не оголили тіло, ми його вигадали»* [7, с. 48]. Подібним чином у прозових рефлексіях збірки окреслено часопросторову поетику циклічності: *«Жінка – це мембрана часу, його граційний зміст, і, переверзійний хід... Вона – шах і вона – мат... Вона закінчується в собі раз і назавжди, аби не кінчитись Кимось...»* [6, с.70]. Тіло тексту Лесі Мудрак є підкреслено жіноче:

Я – клепсида...

Клац-клац:

Курок піщинок, а чи –

недОпалок... [6, с. 58].

У збірці час також набуває полісемантичних трансформацій: *«Розтягнутий час... Час – спресований. Час – викличний. Виключений. Ключний. Заключний. Але – не мій. Чекаю чекання часу...мо, щось надолужу»* [6, с. 44].

Ліричне «Я» героїні, котре промовляє, має різні тілесні метаморфози: від самотньої, (за)коханої чутливої, маскулітної жінки – до *«суцільної матері»* [6, с. 131]: *«Я – еротична гурманка!»* [6, с. 131], *«Фуріє!, Ама-зонка, Бездонна», «ПО-ДІЯ»* [6, с. 109], *«роздягнута», оголена («Тіло вимолює наготи»* [6, с. 124]), *одягнута-Породілля (коли йдеться вже про народження дитини – «А я-вже апельсинова./ Як же личать дольки повновиді! / Тіло-помаранч. / І я – сновіда – / висновиджую із апельсина-сина»* [6, с. 130]; *«Я – мама. Крапка. Курсив»* [6, с. 47].

Вагомим у реалізації образу часу є мотив самотності, котрий виразно простежується як у поетичних візіях, так і в прозових етюдах книги. Він корелює із онтологічним виміром спустошеності та мотивами кордоцентризму: *«(...) вишкрібаєш із себе дику спустошеність і безмежну самотність...Що робити, коли розумієш, що в цьому світі тебе все тільки насторожує й напружує? Мені весь час хочеться ставити риторичні питання. Мені хочеться інтелектуально переавантажити...Усе в нашому житті – дрібниці, марнота... Крім серця...»* [6, с. 30–31]. Лірична героїня намагається зрозуміти причини такої спустошеності, відшукуючи їх в атрибутах сучасного глобалізованого світу, коли тілесні почуття перевтілюються на *«одноразові»* [6, с. 54], віртуальні (уявні) зустрічі в інтернет-мережі, коли *«байдужість і відчай – кардіоцентричні»* [6, с. 139]:

В соцмережах біль тролити

запобіжниками електронними...

і фейсбуку – суцільні тропіки...

Одноразові одноночники.

Віртуальні ОПКИ... [6, с. 54].

На рівні прозописьма також спостерігаємо деконструкцію, утворення своєрідного ритму за допомогою тавтології, орфографічної зредукованості: *«Панічно боїмося самотності, в яку по вуха, вгрузаємо... несамовито самотні, самотньо скуйовджені, емпірично напружені... Якість правильні числа, безголовий тиждень, якомувсепобарабану...»* (орфографію авторки

збережено – К. Г.) [6, с. 42]. Такі рефлексії авторки тяжіють до експериментів психоделічного письма Ю. Іздрика.

На думку американської дослідниці перформативності статі Джудіт Батлер, тіло у парадигмі постмодернізму *«стало трансцедентним центром квазіневизначеності в грі гендеру й категорій сексуальності»* [1, с. 379]. На думку дослідниці, *«(...) гендер є поведінкою, заснованою на пристрасті, способом проживання тіла разом з іншими та задля інших»* [8, с. 101]. У праці *«Гендерний клопіт»* вона наголошує на *«матеріалізації сексуальності»* [1, с. 379]. Такі концепти відчитуються у формах тілесної об'єктивації збірки Лесі Мудрак *«ТекС-ТИ-ЛЪ & Libido (рефлексії)»*. Передусім, поетична нарація еротизованого тіла жінки містить сексуальність, яка посилюється *«тілесною мовою»* (за А. Арто) та втілена у *«по-дієвому»* тілі, в якому жінка є баженою, чуттєвою і чуливою:

Ніч перед Різдом і –

Са-уна...

Твоїй присутності пецуру руки...

Все нижчееее,

ниж-чеее

котяться рухи...

Язичок зачепивсь за сосок:

ЦМООК! [6, с. 36].

Уривок поезії є ілюстрацією артистичної гри з читачем, *«тактовним перетинанням межі іншого простору»* [5, с. 64]. У такий спосіб через еротичні візії оприявнюється сексуалізоване тіло жінки, яке має безліч семантичних відтінків: від *«сейсмічної зони»* [6, с. 74] до *«миті єднання-животворіння»* [6, с. 73].

Зауважимо, що у книзі віршів україномовні тексти поєднуються із англійськими версіями, у яких також відбувається реконструкція сексуальної ідентичності жінки:

Stink of streets...and cheeks...

Just snow pouring out

or... pouring in

Seals of crunching.

Our –spa

And

paradigm of dates

kissing your finger...paaa... [6, с. 11].

У цьому контексті для нас важливими є концепти праці Джудіт Батлер про перформативність гендеру (...), у якій, зокрема, слушно зауважено, що *«практика перекладу (яка є чимось іншим, аніж асиміляція в монолінгвізм) є способом перформативного продукування іншого різновиду «ми» – низки зв'язків, що творяться через мову, але не можуть дати мовної єдності»* [8, с. 99].

Леся Мудрак у книзі конструює/продукує багатогранну сексуальність, акцентуючи не лише на жіночих сексуальних її органах (наприклад, живіт, груди, жіноче лоно), але й супроводжуючи свій «сексуальний наратив» відвертими метафоризованими описами чоловічих частин тіла: *«Твоя вишиванка – чорна, червоніє квітка в паху, у-у-ух!»* [6, с. 121]. Сублімації лібідозної енергії мисткині позначені тілесними метафорами еротичного характеру: *«Плавиться шкіра піску – серпень. / Екозичне розп'яття тебе – на дереві./ Насолода*

прочісує тіло – / гребнем. / Язичком оббігаю шал / сонячний» [6, с. 55].

У прозових мініатюрах авторка звертає увагу і на речовини, що функціонують у тілі: «Кров можна поновити в тілі, але не можна поновити кров душі» [6, с. 93]. Вочевидь, ця метафора має біблійну конотацію і асоціюється з одуховленим тілом людини.

Таким чином, у збірці Лесі Мудрак «ТекС-ТИ-ЛЬ & Libido (рефлексії)» специфіка гендерно маркованого письма репрезентована крізь призму «о(мовлення)» тіла жінки та оприявлена з погляду часопросторових маркерів, а також мікротопосів чуттєвості, сексуальності, самотності, бажання тощо. Суб'єктивний час жінки оприявлено також в аспекті тілесності як одного із шляхів пізнання буття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антологія феміністичної філософії / [за ред. Елісон М. Джагер та Айріс М. Янг ; пер. з англ. Б. Єгідис ; наук. ред. пер. О. Іващенко]. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2006. – 800 с.
2. Гомілко О. Метафізика тілесності: концепт тіла у філософському дискурсі / О. Гомілко. – К. : Наук. думка, 2001. – 340 с.
3. Делёз Ж. Тысяча плато: капитализм и шизофрения / Ж. Делёз, Ф. Гваттари ; [пер. с франц. Ч. И. Свирского]. – М. : Уфактория Астрель, 2010. – 895 с.
4. Лакан Ж. Бажання, життя і смерть / Ж. Лакан // І. – 2004. – № 33. – С. 48–53.
5. Мудрак Леся. Еротична лірика як літературознавча проблема / Леся Мудрак // Слово і час. – 2008. – С. 62–64.
6. Мудрак Леся. ТекС-ТИ-ЛЬ & Libido (рефлексії) : [Збірка поезії перекладів, переспівів та прозових етюдів] / Леся Мудрак. – К. : Самміт-Книга, 2015. – 152 с.
7. Нансі Ж.-Л. Corpus / Ж.-Л. Нансі. – М. : Ad Marginem, 1999. – 255 с.
8. Образ, тіло, порядок. Гендерні дослідження в міждисциплінарному спектрі. Антологія / [пер. з англ. та нім. ; за ред. К. Міщенко, С. Штерлінг]. – К. : Медуза, 2014. – 152 с.
9. Butler J. Gender trouble: feminism and the subversion of identity / Judith Butler. – New York : Routledge, 1990. – XIV, 172 p.
10. Butler J. Undoing gender / Judith Butler. – New York ; London : Routledge, 2004. – VIII, 273 p.

Г. С. Косарева,

Черноморский национальный университет имени Петра Могилы, г. Николаев, Украина

«ИЕРОГЛИФЫ ЛЮБВИ, ЗАКОДИРОВАННЫЕ КНИГОЙ ПЕРЕМЕН»: ПОЭТИКА ПРОГОВАРИВАНИЯ ТЕЛА В СБОРНИКЕ ЛЕСИ МУДРАК «ТЕКС-ТИ-ЛЬ & LIBIDO (РЕФЛЕКСИИ)»

На материале нового сборника стихов, переводов и прозаических этюдов «ТекС-ТИ-ЛЬ & Libido (рефлексии)» Лесы Мудрак рассмотрена специфика корреляту телесности в разных ракурсах: временнопространственном, интимно-экзистенциальном, ироническо-гротескном. Исходя из концепций Дж. Батлер, Ж. Делеза Ж. Нанси, охарактеризованы разновидности экстернализации женского тела, среди которых выделены эротическое тело, тело-деталь, тело-боль, тело-язык и тому подобные. В книге женские голоса произносят/проговаривают тело текста, актуализированное через онтологическое измерение одиночества, цикличности времени («женщина – как мембрана времени»), памяти тела.

Акцентировано внимание на том, что смыслообразующую роль в сборнике имеет «телесный язык» (А. Арто), в котором отображены микропосы чувственности, желания, наслаждения, сексуальности. Особенностью такого языка художницы является распадение слов на слоги, использование звукоподражаний. Таким образом усиливается телесность письма, визуальный характер эротопоезии. Выявлено, что телесность в книге существует в трех плоскостях: собственно биологическое тело человека как организм (тело-деталь: «голова-трещина», глаза, волосы, нос, зубы, живот, руки и тому подобное); внутренняя телесность –разнообразие телесных микропосов и внешняя – и тело в контексте рецепции другими.

Ключевые слова: гендерно маркированное женское письмо; перформативность; микропос; эротическое тело; тело текста.

H. Kosareva,

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

«THE GLYPHS OF LOVE, ENCODED THROUGH THE BOOK OF CHANGES»: THE POETICS OF BODY ENOUNCIATING IN LESYA MUDRAK'S COLLECTION «TEXT-TYLE' & LIBIDO (REFLECTIONS)»

In the article the specific nature of corporal correlation has been studied in different aspects: time and space, intimate and existential, ironic and grotesque. The study was based on the material of a new collection of poems and translations, rehashes and prose sketches «TeX-TI-LE & Libido (reflections)» by Lesya Mudrak. The varieties of female body externalization, in particular eroticized body, body-part, pliable and changeable body, body-pain, virtual body, body-language, etc. have been analyzed through the concepts of J. Butler, J. Nancy, J. Bataille, M. Foucault, R. Barthes. In this book female voices speak/enunciate the body of the text through ontological dimensions of loneliness, time cycling («woman as a membrane of time») and the memory of the body. The attention is focused on the text-forming role performed in this collection by «the body language» (A. Arto) which reflects the microtopos of sensuality, desire, pleasure and sexuality. Its specific features are disintegration of the words into syllables and the use of sound symbolism. The corporality of the writing and the visual character of the erotopoetry are emphasized in such a way. Moreover, a specific meaning in the book is assigned to the images looking for Herself Different through the unity of the spiritual and physical dichotomies of the being. The specific feature of the collection is its performing character: during erotic and art poetry festivals intersemiotic encoding/insonation of the «literary» body of the collection was performed via theatrical reciting of Lesia

Mudrak's works and its visualization accompanied by tango or background sounds of violin is stressed. It has been pointed out that corporality in the collection exists in three levels: a biological human body as an organism (body disintegrated into parts: «crack-head», eyes, hair, nose, mouth, stomach, arms, etc.); internal physicality as a variety of body microtoposes and as an external one – the body in the context of its reception by others.

Key words: *female gender-marked writing; performativity; erotic body, the body of the text.*